

A black and white, halftone-style portrait of a man with glasses, looking slightly to the right. He is wearing a light-colored, button-down shirt. The background is blurred, suggesting an indoor setting with other people.

Alexander Balogh

Etienne
Cornevin

Z Paríža
do slovenských
ateliérov

KNIŽNÁ
EDÍCIA
DENNÍKA

Autor: © Alexander Balogh, 2020

Vydal: © N Press, s. r. o., v roku 2020 ako svoju dvadsiatu tretiu publikáciu

Vydanie prvé

ISBN 978-80-99925-45-9

Napísanie knihy podporil z verejných zdrojov formou
štipendia Fond na podporu umenia.

u. fond
na podporu
umenia

Alexander Balogh

**Etienne
Cornevin**

Z Paríža
do slovenských
ateliérov

Obsah

Prológ	7
Z neznámej krajiny druhý domov	11
Lektor francúzštiny	11
Pridaná hodnota pridaných rokov	15
Originálny jazykový prejav	18
Skupina A-R	23
Nehľadajte spoločného menovateľa	23
Cena Christmas a Galéria 19	30
Igor Minárik	34
Marián Mudroch	39
Marian Meško	42
Vladimír Kordoš	45
Milan Bočkay	47
Otis Laubert	50
Klára Bočkayová	53
Dezider Tóth	57
Ladislav Čarný	59
Daniel Fischer	62
Rudolf Fila	67
Poetická spravodlivosť	67
Rudolf Fila nás už nikdy nezobudí...	76
Osem statočných (In memoriam Rudolf Fila)	79
Ďalšie výberové príbuznosti	85
Adriena Šimotová	85
Zuzana Bartošová	88
Jiří Hynek Kocman	90
Jana Geržová	91
Ladislav Snopko	94

Tisícdvesto strán dizertačnej práce	99
Tiché centrá často tichého umenia	99
Tri imperatívy umeleckej morálky	102
Kurátor	107
Ťažký boj s géniami nezvedavosti	107
Príchod excentrikov na Slovensko	111
Filmár a vydavateľ	115
Dielne nových divov	115
Tvrdohlavý hlavonosič	118
Po boku manžela	121
Epilóg	129

Prológ

Etienne Cornevin (26. júla 1950, Kamerun – 2. mája 2016, Chateauroux, Francúzsko) vyštudoval na Sorbonne filozofiu, ktorú vyučoval v Chateauroux, no rovnako mal rád výtvarné umenie, a tak na jednej z parížskych univerzít prednášal teóriu a dejiny umenia. Skutočnosť, že témou jeho okolo 1200-stranovej habilitačnej práce na Université Paris Nanterre v roku 1989 boli osobnosti a estetika súčasného umenia v Československu, príliš neprekvapuje, veď v rokoch 1976 až 1988 žil na Slovensku. Najskôr v Prešove a potom desať rokov v Bratislave, a hoci tu pôsobil ako lektor francúzštiny, rýchlo sa skontaktoval so slovenskou a neskôr aj s českou alternatívnou výtvarnou scénou a získal si u nej zaslúžený rešpekt.

Cornevin mal okrem iného výrazný vplyv na vznik a existenciu Skupiny A-R (manželia Bočkayovci, Čarný, Fischer, Kordoš, Laubert, Meško, Minárik, Mudroch a Tóth), formujúcej sa na poľoficiálnych výstavách, ktoré v priestoroch Slovenskej akadémie vied v osemdesiatych rokoch organizoval matematik a disident František Mikloško.

Vo vtedajšom Československu zostal dlhšie, než pôvodne plánoval. „To, čo robili Kolář, Novák, Fila, Jankovič, Šimotová, Fischer, Laubert a rad ďalších, na mňa silne zapôsobilo. Mal som pocit, že najpôvodnejšie a najhlbavejšie umenie vo svete sa rodí práve v Československu a nie vo Francúzsku či v Spojených štátoch. To všetko bolo u nás neznáme, nikto o tom nič nevedel. Roz-

hodol som sa teda, že podám o tom všetkom svedectvo. Trvalé svedectvo, pravdivú stopu,“ hovoril.

A Etienne Cornevin tomu skutočne podriadil celý profesijný život a nič na tom nezmenil ani pád totalitného režimu v Československu. Všetci tí, ktorí ho svojimi dielami predtým tak zaujali, už síce doma mohli slobodne tvoriť, no začleniť ich do dejín západného umenia zostávalo aj v nových podmienkach neľahkou úlohou. Presvedčil sa o tom hneď v roku 1990, keď inicioval a bol spolukurátorom výstavy 40 českých a slovenských umelcov 1960–1990, ktorá mala byť akýmsi predkrmom v následnej Etiennevej ponuke. Napriek jej vlažnej francúzskej odozve však neúnavne pokračoval v organizovaní výstav českých a slovenských výtvarníkov vo svojej vlasti a nadštandardné miesto im venoval aj v produkcii vlastného vydavateľstva.

Nadalej sa často vracal na Slovensko aj do Česka, kde publikoval eseje, recenzie, katalógové texty a preklady, otváral výstavy, napísal monografiu a nakrútil prvú sériu šiestich filmových dokumentov o slovenských výtvarníkoch.

Aj to bola súčasť tej pravdivej stopy, o ktorej mi neraz rozprával, trvalého svedectva o neoficiálnom umení v Československu, ktoré ho doživotne očarilo. A keď náhle odišiel, stala sa samozrejmosťou povinnosť pokúsiť sa podať svedectvo o ňom samotnom.

Z neznámej krajiny druhý domov

Lektor francúzštiny

Keď sa koncom sedemdesiatych rokov zjavil v Bratislave mladý francúzsky intelektuál Etienne Cornevin, ktorý prišiel na Slovensko pomôcť nášmu školstvu šíriť a kultivovať výučbu francúzštiny, sotvakto tušil, že sa čoskoro výrazne zapojí do slovenského i českého výtvarného života. Presnejšie, do jeho neoficiálnej scény.

Pravda, malo to svoju predohru, takpovediac povinnú jazdu. Cornevin totiž prišiel do Československa po absolvovaní filozofie na Sorbonne s jasným cieľom – aby sa vyhol vo svojej domovine povinnej vojenskej službe, využil možnosť náhradnej služby, ktorou bola aj dvojiročná výučba francúzštiny v iných krajinách. Československo nebolo pre neho nejakou vysnenou alebo aspoň spočiatku ani cielenou voľbou, no mladý filozof sa preň rozhodol a na svoju misiu sa zodpovedne pripravoval netušiac, že mu tak zásadne zmení život a stane sa pre neho druhým domovom.

Umiestnenku dostal do Prešova, na tamojšiu Filozofickú fakultu Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, kde v rokoch 1976 až 1978 pôsobil ako lektor francúzštiny na katedre francúzskeho jazyka a literatúry. Krátko po začiatku svojho pobytu si odskočil domov oženiť sa s Arlette, ktorú potom zobral na svadobnú cestu autom priamo do Prešova. „S pôsobením v Prešove bol spokojný, natrafil tam na srdečnosť a pohostinnosť, bývali tam aj s Arlette na internáte,“ hovorí Igor Minárik, ktorý patril k prvým výtvarníkom, s ktorými sa Cornevin zoznámil po príchode do Bratislavy. Po

dvoch prešovských rokoch a skončení náhradnej vojenskej služby pôvodne čakal Cornevina návrat do Francúzska, kde by musel na strednej škole učiť filozofiu. Tá predstava ho nelákala, a keď našiel voľné miesto lektora francúzštiny na Strednej všeobecno-vzdelávacej škole na Metodovej ulici a na Gymnázium Laca Novomeského na Tomášikovej ulici, urobili aj s manželkou rúzne rozhodnutie zostať na Slovensku. Maličkosť, akou bola nutnosť naučiť sa jazyk, zvládli obaja až obdivuhodne ľahko, a v paneláku v Ružinove sa začala desaťročná etapa ich bratislavského pôsobenia.

V Bratislave striedal svojho krajana Gérarda Conia. Ako spomína Minárik, aj Conio mal určité výtvarné záujmy a dostal sa tiež do kontaktu s niektorými maliarmi. Bolo to i mimovoľnou zásluhou jeho ruskej manželky, bývalej herečky, ktorá sa v Bratislave venovala amatérskeho divadlu v ruštine. Ideálnym miestom pre túto aktivitu bol vtedajší Dom Zväzu československo-sovietskeho priateľstva na dnešnom Námestí Ludovíta Štúra. Tam bol v tom čase zamestnaný Milan Bočkay ako výtvarník a od neho už cesta nemohla smerovať inam ako k Rudolfovi Filovi a ďalším spriazneným výtvarníkom slovenskej neoficiálnej scény.

K Minárikovcom však viedla ešte jedna línia, spomínaná Coniova manželka sa zaujímalá tiež o tapisérie, ktoré sa pokúšala i sama tvoriť, takže sa celkom logicky dostala aj k textilnej výtvarníčke Eve Cisárovej-Minárikovej. „A keď k nám domov Conio priviedol svojho nástupcu Etienna, povedal, aby sme sa mu venovali tak, ako predtým jemu. Aby sme ho pozoznamosvali s ďalšími, čo sme aj urobili, takže Etienne veľmi rýchlo prenikol k ľuďom z vtedy sa ešte len formujúcej Skupiny A-R. To bolo naše prvé stretnutie.“

Meno Gérarda Conia spomína aj historička umenia Jana Geržová. Podľa nej prvé kontakty Etienna s bratislavskými výtvarníkmi sprostredkoval práve on, čo potvrdil v rozhovore pre časopis .týždeň v roku 2010 aj sám Cornevin. Geržová však menuje i ďalšiu osobu, prekladateľa Petra Brabenca.

„Keď som ho roku 1979 stretol, nevedel ešte, či by sa mal učiť po slovensky a na čo by mu to vlastne mohlo byť,“ hovorí Peter

Brabenec. „Čisto v rámci priateľských vzťahov som ho sprevádzal pri jeho prvých krokoch v slovenčine, na druhú otázku som však odpoveď nemal. Skúšali sme to s nejakou slovenskou literatúrou, ktorá by sa dala prekladať do francúzštiny, no od týchto plánov sme čoskoro upustili. Divadelné hry Lasicu a Satinského zo šesťdesiatych rokov, v tom čase zakázané, sa dali pretlmočiť do francúzštiny len ťažko a so stratami. Inak povedané, na horizonte slovenskej kultúry nebolo nič, čo by sa nástoľčivo uchádzalo o dobrú vôľu francúzskeho lektora. Pri jednom z našich posledných stretnutí v Bratislave v roku 1980 som ho bez akéhokoľvek bočného úmyslu zoznámil s priateľmi výtvarníkmi. Niektorých už poznal, a ako obyčajne, ukazovali sa práce, kto čo robí, kto sa čím zapodieva. To všetko sprevádzané teoreticko-filozofickým komentárom, ako to bolo v Bratislave zvykom.“

Brabenec však o krátky čas emigroval do Francúzska. „Neviem teda, kedy a ako pochopil, že bratislavskí výtvarníci ho zaujímajú a kontakt s nimi mu môže byť užitočný, pretože on sám môže byť užitočný. A to nielen pre výtvarníkov žijúcich poväčšine v kultúrnom vyhnanstve a izolácii, ale aj pre umenie ako také, pretože práce slovenských a českých výtvarníkov si zaslúžia širokú publicitu. Isté však je, že záujmu Etienna Cornevina o súčasné slovenské a české výtvarníctvo nepredchádzal žiadny presne definovaný úmysel a jemu podriadené dlhodobé úsilie.“

Potvrdzujú to aj slová Igora Minárika. „Popritom, že Etienne bol vyštudovaný filozof, sa predtým viac venoval filmovej kritike, recenziám, o inej jeho umeleckej činnosti z predošlých čias neviem. A vôbec neviem, či sa predtým aktívne venoval výtvarnému umeniu, ale predprípravu mal vďaka svojmu dedkovi veľmi dobrú. Etienne spomínal, že jeho pričinením už ako malý chlapec bol v Louvri ako doma.“

Ako mi v tejto súvislosti povedala Gabriela Albrecht Žiaková, predsedníčka Slovaquitaine, organizácie pre rozvoj slovensko-francúzskych vzťahov so sídlom v Bordeaux, ktorá na miestnej univerzite prednáša dejiny a kultúru strednej Euró-

py, Etienneov starý otec z matkinej strany Louis Réau bol nielen významným francúzskym diplomatom, ale aj historikom umenia a autorom kníh o francúzskom, nemeckom a ruskom umení.

A keď už sme pri tej genetickej dispozícii, Etienneovi rodičia Robert a Marianne, dlhodobo služobne pôsobiaci v Afrike, nepatrili síce priamo do umeleckej komunity, no domáce prostredie Etienneovi určite poskytlo živnú pôdu na rozkvet myslenia, ku ktorému inklinoval ako citlivá a vnímavá bytosť. „Neodvážila by som sa merať vplyv domáceho prostredia, ale základom či odrazovým mostíkom bolo,“ hovorí Žiaková. Matka bola lekárkou so špecializáciou na tropickú medicínu a otec bol napríklad aj autorom monumentálnej dizertačnej práce História národov čiernej Afriky, „Etienne si vyberal z rodinného zázemia tie výsostne humanistické prvky, ku ktorým inklinoval, slobodne ich rozvíjal a ostatné riešil čiernym humorom,“ hovorí Gabriela Albrecht Žiaková. „Určite však nemal k Afrike taký pozitívny vzťah ako jeho rodičia, hoci sa tam narodil.“

Vzácné svedectvo o Etienneovej mladosti podáva Claude Greis, v šesťdesiatych rokoch Etienneov blízky kamarát a v tom čase tiež priateľ historičky umenia Zuzany Bartošovej, ktorý jej v liste z júna 2020 okrem iného píše: „Jednou z najstarších spomienok, ktorú si na Etiennea uchovávam, bolo to pravdepodobne po šesťdesiatom ôsmom roku, sú večerné prechádzky po meste, kde sme hovorili o filozofii a umení. Už vtedy ochotne hovoril s dôveryhodnosťou teoretika, ale bol schopný z času na čas vybuchnúť hlbokým smiechom, napríklad keď som mu povedal, že psychoanalýza je koniec koncov iba rakúska veda, alebo že pieseň je najťažšia a najvyššia forma umeleckého vyjadrenia. Okrem toho sa Etienne často usmieval, čomu možno rozumieť ako jeho jednoduchej radosti zo života.“

V súvislosti s Cornevinovou filozofickou orientáciou sa jeho priateľ domnieva, že ešte pred rokom 1968 Etiennea priťahovala skupina Socialisme et barbarie, v rámci ktorej sa mohol stretnúť